

Frau Ritter 2.0

Lala Raščić

2024-2025

tekst za audio vizualni esej / dia-slide instalaciju

*Viš' Mostara ljuta guja spava,
Ljuta guja, Dadić Ahmetaga.
Ako bi se guja probudila,
Sav bi Mostar vatrom sagorio.*

MASAN KAIŠ KROZ ZEMLJU PROĐE.
ŠTO SAM?

Uskliknula sam:

“Jao! Kako dobar kaiš!”

Mama je rekla:

“To je kaiš od Majke. Znaš, ona je baš imala stila.”

Ja kažem:

“Vidi, mama, može mi!”

Za par dana, mama me pita:

“Da li je to Majkin kaiš? Znaš, ona je baš imala stila...”

To da je moja prababa Majka, Paola, Pave ili Resavka Matković rođena Vulović imala stila da se zaključiti po izuzetno kvalitetnoj tašni koja se kao kakva relikvija premješta po stanu u Tepebašinoj otkad znam za sebe.

Otvaram tašnu.

U njoj su stara pisma, osmrtnice, zahvale na osmrtnicama i stare fotografije pogreba nečije čukun-čukun babe sa otvorenim lijesom.

Legitimacija, batrljak olovke, dva cigar-špica. Naočale.

Dokumenti, svjedodžbe iz Kotorske preparandije i rješenje prema kojem se Majku prima u službu mlađeg bibliotekara Biološkog instituta.

Mama kaže:

“Čuj mlađi bibliotekar! Nisu oni imali nikakvog bibliotekara.”

“Mama, kako ti to znaš?”

“Pa fino”, kaže ona.

Biološki institut u Sarajevu osnovan je 1946. kao dio Prirodoslovnog odjeljenja Zemaljskog muzeja, gdje je bio svojedobno i smješten.

Tijekom 1958. dolazi do reorganizacije i iz Biološkog instituta se izdvajaju prirodnjačke zbirke i biblioteka, a sam se institut seli u druge prostorije.

Mama kaže:

“Majka je radila tamo, znam da sam svaki dan poslije škole pisala zadaću u muzeju. Znaš da je ona je bila bibliotekarka tamo?”

“Mama, ima jedna prostorija tamo koju zovu “Zmijarnik?”

“Pa, naravno”, ona odgovara.

“Mama, kako ti to znaš?”

“Pa fino”, odgovara ona.

“Radile su tamo neke dvije Majkine prijateljice, Frau Ritter i Ružica. One su hvatale zmiје po Igmanu i Treskavici, a ta Frau Ritter je došla iz Austrije kao neka velika stručnjakinja, a Ružica, ona joj je bila tehničarka...”, tako moja mama priča.

A ja, na spomen Frau Ritter i Ružice, već sljedećeg trena prizivam mentalnu sliku njih dvije kao Zmijskih božica sa Knossosa.

Kroče po Bosanskim planinama, u golim rukama im se izvijaju ljutice, a njih dvije neustrašive, jake, nadisane zraka.

Širokih suknji i opuštenih pundža vladaju vitalnim snagama, reptilskim tijelima, simbolima cikličkih prirodnih procesa smrti i rođenja.

Igraju se silom koja spaja podzemlja sa nebesima.

ŽENE I ZMIJE.

Ovaj rad koji gledate inicijalno je pravljen za prostoriju koju u Zemaljskom muzeju kolokvijalno nazivaju “Zmijarnik”.

Adnan, herpetolog kojeg upoznajem u muzeju mi govori da taj toponim svjedoči činjenici da su u toj prostoriji svojedobno bile izložene žive zmiје.

Siguran je da su se u muzeju držale žive zmiје.

Ex Situ konzervacija.

Kako bi inače mogli skupiti i preparirati baš sve faze razvoja zmijskog embrija u jajetu?

Tih ranih dana muzeja sakupljačka aktivnost je bila živa.

Zemaljski muzej u Sarajevu osnovan je 1888. godine. Veliku energiju i sredstva uložena u osnivanje i gradnju muzeja možemo čitati kao prosvjetiteljsko-civilizatorsku misiju Austrougarske nad kulturno zaostalom sredinom.

Možemo isto tako zaključiti da je za muzej zaslužno lokalno urgiranje idejnih tvoraca muzeja. Upravo oni dekadama upozoravaju da se starine i vrijednosti pronalaze i prodaju za sitne pare, dolaze u nepozvane ruke raznih kolekcionara koji artefakte iz ove neistražene *terre incognite* nesmetano raznose po svijetu.

BOSNA I HERCEGOVINA JE HOT-SPOT BIODIVERZITETA.

Muzej postaje bazna stanica, na putu za Beč, za prirodoslovlje cijele, do tad naučno neobrađene, Balkanske peninsule.

Dugo zapostavljena, herpetološka zbirka krije artefakte neprocjenjive vrijednosti.

Fosil morske zmiје, nađene kod Bileća, jedan je od najrjeđih fosila. Fosil je opisao herpetolog Stjepan Bolkay u danima prije nego si je oduzeo život, objesivši se u svom uredu u zgradi Zemaljskog muzeja 1930. godine.

Tijekom redovne inventure Adnan otkriva primjerak *Darwinove žabe* iz 1890tih. Taj uzorak ove evolutivno jedinstvene vrste, izumrle prije više od 100 godina, ujedno je i jedan od najstarijih sakupljenih uzoraka *Darwinove žabe* na svijetu.

Muzej čuva i holotip *Prenjskog daždevnjaka*. Saznajem da je holotip prva jedinka na osnovu koje se opisuje nova vrsta ili podvrsta.

U muzeju je izloženo i nekoliko uzoraka *Reiserovog tritona*, nazvanog u čast Othmaru Reiseru, ornitologu i kustosu muzeja do 1919. godine. Resier je prvi opisao ovu podvrstu.

Sa Adnanom prolazim uzorke upisane u herpetološki katalog muzeja. Ne uočavam spomen na Frau Ritter.

“Mama, te tvoje Frau Ritter i Ružica nisu skupljale zmiје.”

Mama odgovara:
“Ma jesu.”

“Mama, nisu. Frau Ritter je bila botaničarka, fino piše u članku o institutu. Odakle tebi da se ona bavila zmiјama?”

“Pa fino,” odgovara.

“One su dolazile kod Majke, ja sam bila mala i slušala sam što pričaju. Točno se sjećam priča o zmijama.”

“Imaš uostalom, fotografiju kolektiva Biološkog instituta negdje u Tepebašinoj. Na fotografiji je Majka. Sigurno su na njoj i Frau Ritter i Ružica.”

Šaljem email:

“Draga Mama,

Našla. Možeš mi identificirati ljude na slici?

Da li su tu Frau Ritter i Ružica?”

Mama odmah odgovara:

“Sigurna sam, prepoznala sam Ružicu - prva na lijevoj strani, čuč, prvi red.

Ostale do nje ne znam.

Iznad njih su Adolf Pomezny - u bijeloj košulji, sredina, gornji red, do njega je tvoja prabaka Paula Matković - Majka, iza nje viri Sonja Ognjeva - Ruskinja, biologinja, mislim, do nje i posljednji, njen muž Rene Mikčić - svjetski poznat entomolog.”

Samo dvije preostale ženske osobe na fotografiji mogu biti Frau Ritter.

Mama tvrdi da Frau Ritter nije na tom grupnom portretu.

Sjećanje je u perspektivi vremena zrnato, gubi detalje i rezoluciju.

Dok Frau Ritter izmiče mojim nategnutim pretpostavkama.

Na površinu će isplivati apstrakcije i predodžbe, asocijacije i lažna sjećanja.

Frau Ritter, punim imenom Hilda Ritter-Studnička, rođena 1911., umrla 1976., je bila botaničarka. Radila je pri Biološkom institutu u Zemaljskom muzeju te je nastavila svoj naučni rad pri Institutu kada on biva izmješten.

Redovno je objavljivala – s posebnim fokusom na SERPENTINOMORFOZE biljnih vrsta Bosne i Hercegovine.

Frau Ritter se bavila biljkama koje uspijevaju na supstratu stijene SERPENTIN.

Sa ka-me-na zmi-jo.

MOJA PRVA TEORIJA

Da li se u narativu moje majke, riječ SERTPENTIN koju je načula kao osmogodišnjakinja, asimilirala sa kasnije stečenim znanjem latinskog, francuskog i engleskog jezika?

Možda je tako premostila jaz između Frau Ritter i Zmije.

Designacija SERPENTIN je izmišljena za označavanje zelenkaste stijene sa žilama koje podsjećaju na zmijske šare, a u direktnoj je vezi sa latinskim krojenom

glagola SERPERE – gmizati, i imenice za zmiju – SERPENS, kao i engleskim i francuskim nazivom za zmiju: SERPENT, SERPENT

SERPENTINAMA nazivamo ceste i puteve, često niskog prometnog intenziteta i sa oštrim zaokretima, kako bi se nizom takvih zavoja svladala visinska razlika na teškom terenu.

Bez dokaza sam kojim bi mogla povezati zmije i Frau Ritter, ali Frau Ritter jako lako, ipak, smještam na teški teren.

Ako su se Frau Ritter i Ružica doista susretale sa zmijama u svom radu, kako moja majka tvrdi, mora da postoji neko objašnjenje.

MOJA DRUGA TEORIJA

Iako u svojim naučnim radovima ne spominje životinju zmiju, o SERPENTINU Hilda Ritter-Studnička piše slijedeće:

Kao supstrat SERPENTIN je jako nepovoljan za uspjeh biljaka.

Stijena je tamne boje, brzo se zagrijava, toplina sporo troši, a tlo je šljunčano i suho.

Ne idi tamo, ima zmija, rekao bi narod.

*Mala moja sa kamena zmijo,
Bil' te zmijo poljubiti smio.*

Upravo kao i kornjače koje sam zatekla u vrtu muzeja, planinske zmije moraju imati i stijenu da se zagriju i biljni pokrov da se sakriju.

Prema Frau Ritter, karakteristike biljaka koje uspijevaju na SERPENTINSKOM supstratu su da radi nepovoljnih uvjeta biljke razvijaju usporen metabolizam, postaju otpornije i imaju duži životni vijek.

AKO ZMIJA POŽIVI 100 GODINA, PRETVARA SE U ZMAJA.

Mohammad bin Mahmud bin Ahmad Tusi piše 1160. da su zmajevi zapravo samo zmije.

Ali, zmija koja poživi preko 100 godina, pa dosegne dužinu veću od 30 gazova, dobiva tada naziv aždaha.

Aždaja.

Kako takva, Aždaja predstavlja napast za sva druga stvorenja, baca se u more gdje nastavlja rasti i u vodi razvija krila.

Dok pliva, aždajini ondulirajući pokreti tvore valove.

Supstrat. SUB STRATUM, sloj koji je se nalazi ispod.

Temelj. Ispod zemlje.

Ispod zemje.

ZEMJA, ZEMJA, ZEMJA, ZEMLJA, ZEMJA, ZEMLJA, ZMJA, ZMJA, ZMJA, ZMIJA,
ZMIJA, ZMAJA, ZMJEJ, ZMAJ, ZMJA, ZMIJA, ZMJA, ZEMLJA, ZMIJA, ZMEJ, , zm̋ja,
ZMIJA, zm̋j̋, ZEMLJA, ZMAJ, ZMAJ, ZMIJLA, ZMIJA, ZMELJ, ZEMJA, ZEMJA,
ZEMJA, ZMIJA, ZMAJ, ZEMLJA, ZEMJA, ZMEJ.

Predodžbe o zmiji kao vrsti i zmiji kao simbolu, njezinim mitološkim izvedenicama i metaforičkim jezičnim primjenama, uzajamno su povezane sa njezinim fizičkim osobinama i opaženom ponašanju.

Zmija živi pod zemljom.

Zmija je brza.

Zmija mijenja kožu.

Zmija odbacuje košuljicu.

Zmija mijenja kožu.

Zmija odbacuje košuljicu.

Zmija guta.

Zmija guta plijen.

Zmija je otrovna.

Zmija je opasna.

Zmija je hladna.

Zmija je lukava.

Zmija je zla.

Zmija je sklupčana.

Zmija je izdužena.

Zmija krivuda.

Zmija nema noge.

Zmija nema kapke.

Zmija ne trepće.

ZMIJSKI OTROV JE VJEČNO POTENTAN.

Mi imamo tri vrste otrovnih zmija, Poskoka, Šarku i Šargana.

Poskok je najveća, a Šargan je najmanja otrovnica, naseljava samo vrhove planina, najugroženija je zmija kod nas, ujedno i najotrovnija.

Sa ka-me-na zmi-jo.

“Mama, Hilda Ritter i Ružica su istraživale biljke na SERPENTINU, nisu sakupljale zmije.”

Mama odgovara:

“Nisam ti ja rekla da su se one baš bavile zmijama, ali točno se sjećam Ružice u muzeju, preparira zmiyu.”

“Ružica je bila glavna. Bila je mala, pravi shrimp.”

„Kako da nisu hvatale zmije, pa sjećam se točno kako Ružica govori kako zmija ne može njoj ništa. Ona je samo šćepa za glavu i to je to.“

Ružica. Snjekhenderica, zmijarka.

Zmijska božica.

Komunicira sa zvijerima.

U predavanju *Ritual Zmije* Aby Warburg primjećuje:

U Walpiju, plesači i zvjeri tvore magično jedinstvo. Plesači se ophode sa zvečarkom nenasilno, tako da sama zmija poslušno pristaje na ritual.

Po povratku iz Amerike, Warburgova prva predavanja ispred Fotografskih društava u Hamburgu i Berlinu formalizirana su u predavanju koje je izveo uz pomno osmišljen program dia-slide projekcija 1923. godine u Bellevue sanatorijumu u Kreuzlingenu.

U paralelnom historijskom periodu od tridesetak godina u kojem se ustoličuje Zemaljski muzej u Sarajevu, dok se grade paviljoni i zbirke te institucije, Warburg putuje, bori se sa ludilom a na supstratu svojih američkih opažanja nudi svijetu inovativne koncepte vizualne antropologije.

On izbija logiku historijskog slijeda likovnih stilova i predlaže princip migracije univerzalnih motiva, cirkulaciju slika, opstojnost i suživot *formula patosa* – emocionalno intenzivnih vizualnih formi – u trans-kulturnom i nad-generacijskom ekosistemu ljudskog iskustva.

Na primjeru *Rituala zmije* on crta vijugavu ali neprekinutu liniju između Hopi plemena, Laookonove grupe i Mojsijeve bakrene zmije, preko koje ćemo pred kraj ovog programa, doći i do primitivne drvene konstrukcije, sohe.

Kontinuitet formi. Opstojnost patosa.

NJEN OTROV JE VJEČNO POTENTAN.

Kao arhetip prisutna je u svim kulturama i civilizacijama, na svim kontinentima. Simbolizira prve bogove i boginje.

Susrećemo ju u kozmogonijama, mitologiji, u folkloru i bestijarijima, smještenu u geografske karakteristike i geološke definicije.

Veže ju se za vodu, podzemlje, zemlju, pticu.

Zmija je postanak, neobuzdana priroda, životni princip.

U osnovnim poimanjima svijeta izjednačena je sa ženskim atributima plodnosti, života i sa prirodnim ciklusima. Kako mijenja kožu, tako posjeduje moć obnove i ponovnog rađanja.

Preneseno, postoji još jedna instanca gdje bi nas zmija mogla spasiti, a to je njeno podzemno stanište. Preliminarna istraživanja u Italiji govore o mogućnosti krutog skladištenja CO2 u supstratu poroznog serpentina putem karbonizacije tog minerala kao strategiju za ublažavanje posljedica klimatskih promjena.

Baš me zanima me što bi Frau Ritter mislila o tom izbaviteljskom potencijalu obične stijene.

Svima nam prethodi magijsko poimanje svijeta. Valja pridobiti i uspostaviti odnose sa ovozemaljskim i onozemaljskim, uspostaviti tabue i osmisliti rituale.

Iz mira prvobitnih društava, štovanja zemlje, ktonskih sila, Velike Božice i Majke Prirode dolazi do uzurpacije uvjetovane, po nekima, velikim promjenama u okolišu, a po drugima militantnim porivom patrijarhalnih plemena koji naviru izvana, da pokore i vladaju, kako nad prirodom tako i nad ženom.

*Nit' su teške tahte javorove,
Već su meni guje dodijale:
Oči piju, u perčin se kriju.*

Kako piše Jasenka Kodrnja:

*Iz stava kulture prema prvobitnoj prirodi i ženi slijedit će u osnovi i stav
prema tom simbolu - od obožavanja do degradacije.*

U mnogim mitološkim narativima od stvarateljice i očitovanja života kroz njene simbole, kratak je put do čudovišta.

Iz potrebe potiskivanja i subordinacije, u istom se zamahu i zmije i žene stavljaju u poziciju drugosti na koju se kaleme svojstva prevrtljivosti, lažljivosti, zavodljivosti, opasnosti, nakaznosti, hibridnosti; okrunjene karakteristikom zlosutnosti.

Prehistorijske božice su izjednačene sa demonima i čudovištima i vješticama klasičnog doba.

Njena negdašnja onipotencija se reflektira u travarskom umijeću kod ranih koncepcija vještice kod onih kojima ta organska spona sa prirodom i ciklusima života i smrti izaziva strepnju.

Iz toga brzo slijedi: žensko tijelo je nedostatno, njena krv otrovna, ženska seksualnost je odbojna, njeno uživanje je nekontrolirani, grešni nagon. Mogućnost ženskog sladostrašća je sekundarna, tabuizirana, stigmatizirana.

Anatomija ljudskog klitorisa opisana je tek 2005. godine, dok za penis znamo detaljno iz klasične Grčke.

Ovdje bih da parafraziram Australsku znanstvenicu Megan Folwell. Ona kaže: "Gdje postoji penis, naći ćete i klitoris."

Megan Folwell je upravo ta, koja svijetu 2022. godine otkrila ne samo da zmija ima klitoris, već da ima dva. K tome, zmijini klitorisi su oblikom sroliki.

Zmija osjeća, uživa i voli.

Znanost je utvrdila da zmija ima dva srca, a ne niti jedno.

*Mala moja sa kamena zmijo.
Bil' te zmijo poljubiti smio.*

Još prije nekog vremena, kolegici prepričavam ovaj projekt na kojem tek počinjem radim.

Ona mi govori. "The snake is THE symbol."

Na početku je svega.

Neolitske figurice iz Achilleona, Tesalije, Krete, Ugaritske ženske figurine sa zmijama, Minojske zmijske božice, stećci iz Čatal Höyüka.

Indijske Nage. Cijeli rod.

Seshnag, Ketu, Reku, Manasa, Surasa, Vasuki.

Ženski princip, životna energija, Kundalini.

Pigmejska zmija je živa crta bez početka i kraja.

Amphisbaena, zmija sa glavom na svakom kraju.

Zmija na kruni Wiraqoche.

Quetzalcóatl, pernato zmijsko božanstvo Tolteka i Azteka.

Asocijacija zmije i ptice, redovna pojava u katalogu hibrida i raznorodnih ženskih trans-vrsnih stvorenja.

Bazilisk, zmija sa glavom pijetla i dijamantom ispod jezika.

U muzeju nalazim hibrid poskoka i šarke, tek su nedavno utvrdili hibridnost.

Dok je fotografiram izgovaram:

„Narodima zmije su se nazivali i Iliri i Tolteci.“

Reljef ilirskog Silvana sa zmijom iz Trilja kod Splita neodoljivo me podsjeća na Ishtar.

Babilonska zmija Tiamat.

Dugina zmija australskih Aboridžina.

Hatuibwari ili Ahuna.

Antaboga sa Jave.

Illuyanaka, Hitiski zmaj.

Egipatski Atum i Apep.

Wadjet.

Ureaus, uspravna kobra i Mehen.

Eurinoma.

Njezino jaje i zmija Ofion koji stvaraju svijet od plesa na valovima.

CIK CAK hijeroglif je za vodu.

Hijeroglif oponaša ondulirajuću kretnju zmije i vizualnu predodžbu zmaja – horizontalnog principa.

Zemlja, zmija, zmaj.

Horizontala.

Čovjek.

Vertikala

U pomirenju ta dva principa, iznalazi se vizualno-geometrijski lijek:

UZLAZNA SPIRALA

Asklepijev štap iscjeljenja, sličan Mojsijevoj bakrenoj zmiji zaštitnici, a kada se Nu-wa i Fu-xi obaviju jedno oko drugog tada neizostavno podsjećaju na kaudocej.

Urobor, zmija koja proždire vlastiti rep.

Urobor obuhvata čitav svijet i ciklična je putanja vode koja okružuje zemlju.

Od Tutankamonove grobnice do uznemirujućeg Daily Mail videa izbezumljene

zmije u jednom pet-shopu, prikaz Urobora, zatvorene kružnice, meni istovremeno djeluje kao koncentracija sile i njezino tumačenje.

Atena svakako, ali i Artemida i Hera i Demetra.
Hekata, Hestija i Hygeia prikazivane su sa zmijama.
Nisam ni stigla do strašnih Furijs, ime im se ne spominjalo.
A tek Gorgone i slavna Meduza...
Piton pa Pitija.
Pa onda kompozitna bića:
Ehidna, Skila, Hydra, Sirene, Harpije, Grifoni, Meluzine, Himere.

Glava lava, leđa od jarca, stražnje noge od orla i rep od zmije.

Himera je slična Tatarskom Zilantu, ali nije pak ista kao Perzijska Aq Yılan ili
Turska Şahmarana.
U *1001 noći* inačica Şahmarane se javlja pod imenom Džemila.

Personifikacije, diabolizacije, metaforizacije, fabulacije, figuracije i trans-mutacije
fantastičnih bića najbolje možemo pratiti na primjeru, među feministkinjama,
popularne Lilith.

Demonica hibridnog tijela.

Po starozavjetnom vjerovanju Lilith je prva Adamova žena, stvorena od boga
jednaka.
Lilith je ipak samovoljno išetala iz raja, Adama je ostavila kad je odbio priznati
njenu ravnopravnost.
I naravno, kao takva, postaje oličenje svih mračnih sila.
Zavodi muževe, krade i ubija novorođenčad.

U prvobitnim opisima izgledom je više ptica nego zmija.
Tek kroz svoje demonske asocijacije biva izjednačena sa Lamaštu, a Lamaštu je
pak vezana sa Grčkom Lamijom koju se znalo se prikazivati kao zmiju sa glavom
lijepe žene.
Preko predodžbi općeg strašnog i podlog, Lilith se uvlači u narativ o Adamu i Evi.
Sotona, već uspostavljen na sceni, utjelovljen u liku zmije, započinje ovdje svoju
metamorfozu, prvo se pretvara u zmiju sa ženskom glavom, potom prima oblik
žene-zmaja, i na kraju Sotona postaje žena.

Sublimacije, asimilacije, spljoštavanja i izravnavanja.

Metaforički, podsjeća me na priču o Evinoj grobnici, nekad časnom mjestu
hodočašća. Svetište je u naletu inspiracije dao sravniti sa zemljom neki golobradi
Saudijski princ 1928. godine.

ZMIJA.

GUJA.

Imenica ženskog roda, u jeziku postojana kao derogativan opis često sposobne žene.

Kod nas se rijetko zmija asocira sa muškim, uz iznimke koje govore o direktnoj personifikaciji zla.

*Ljuta guja spava,
Ljuta guja, Dadić Ahmetaga.*

Zla je još i Sfinga, sa repom zmije.
Proždrat će svakog tko ne uspije riješiti njenu zagonetku.

MASTAN KAIŠ KROZ ZEMLJU PROĐE.
TKO SAM?

Narodna vjerovanja smještaju zmiju čuvarkuću pod zemlju, pod kućni prag.
Kažu da se zmije okupljaju utorkom, tad ih je najviše na zemlji, a zapravo ih ima svuda, ali nisu dostupne svačijem oku.

Ako je sretnoš, fino joj kažeš: "Ti tvojim, ja ću svojim putem".
I nipošto kazivati kad ju vidiš.

Ustokamenicu,
Usta joj se skamenila,
Udaljenica,
Udalji je bože,
Nespomenica,
Nevjestica,
Ime joj se zbrajalo.

Zmija je izazov koji se valja savladati nakon čega heroj nastavlja svoje putovanje.
Obično, uzima ženu i heroj postaje nešto.
Hasib je, recimo, nakon svog susreta sa Šahmaran postao doktor.

Te zime, dok se ja raspitujem po muzeju o Frau Ritter, Nirha Efendić mi skreće pažnju na rukopis koji je upravo transkribirala. Ovu nepoznatu verziju bajke o princezi i zmiji zapisao je 1950ih Rade Ivanović, đak 5. razreda osmogodišnje škole u Šuici, prema kazivanju Čime Karaga.

Bajka iz Folklornog arhiva Zemaljskog muzeja koji se vodi pod oznakom MS 56 ide ovako:

Sin i mater slabo živjeli – drva nosili pa se hranili.

„Ne moremo mi, majka, ovako živiti, već ja, draga majko, odo u svet, ne bi li se di pogodio, a ja nemam već četiri groša para.“

Uprti torbu i ode.

Kad je bio na po' puta – Čifut unišao u groblje i mlati po grobu.

On ga upita: „Što to, bolan, lupaš po zemlji crnoj?“

„Daj moja četiri groša!“

Mali kaže: „Nemoj mlatit po grobu, ja ću ti dati četiri groša!“

I on se njega proš'o.

Kad su bili na raskršću, srete deda. Pita on deda: „Je si l' ti, deda, gladan?“

„Jesam, brate, ali nemam šta jesti.“

„Imam ja jedan kolač,“ kaže Mali.

I kaže njemu dedo: „Hoćemo li zajedno i što zaradimo, popola ćemo ko' jedan.“

I hajde, hajde u jedan vilajet kad tamo evo magaze zaključane, svako harče hoće da plaće.

Mali pita: „Šta vam je?“

„Ko legne s carevom kćerom, on mrtav ostane.“

„Nemojte se vi brinuti, ja ću,“ kaže Mali.

I dedo je s njim otišao carskoj kćeri.

Dedo je sidio, a oni su legli da spavaju i kada je bilo oko pola noći pomoli se zmija iz usta carske kćeri.

Dedo je ustao i odrezao glavu zmiji.

Trup je se malo vrtio zmiji u carskoj kćeri – kad ujutro svi troje živi.

Vrlo je drago kralju bilo što su živi.

Kaže kralj Malom: „Ja ću ti dati kćer, namjestit ću ti dvore kraj sebe.“ Mali je

rekao: „Hvala ti, ja neću majku svoju ostaviti, je l' ćeš mi dati kćer da je povedem svojoj materi?“

Kralj je opremio sve troje i mazgu blaga.

Kad su bili na raskrsnici kaže dedo:

„Hajde, de mi curu – reko li je dedo – popola će mo!“

„Nemoj mi cure, daću ti mazgu blaga.“

„Neću, neću, već, popola ćemo – ja ću je laltit za glavu, a ti za noge, pa ćemo je njihati, pa ćemo

je popola raskinut – ti si rek'o što ćemo da zaradimo, popola ćemo.“

Oni su je njihali – ona pošla bljuvati, izbljuvala zmiju koliko sohu. Cura se osvijestila, dedo je rek'o:

„Neći ti ni cure, ni blaga, ja sam ti onaj dedo iz zemlje što si platio za mene.

A ja odo u svoj grob, a ti hajde u svoj grad.“

Motiv koji mene ovdje posebno fascinira je usporedba zmije sa SOHOM.

SOHA je vrsta dugačkog kolca sa račvom pri vrhu.

SOHA je upravo taj alat na kojoj Mojsije izlaže bakrenu zmiju, upravo je SOHA i osovina Akslepijevog štapa. Da li su to sretne podudarnosti ili upravo migracija formi? Od Grčke mitologije preko starog zavjeta, do Šuice.

Dalje. Pristupimo re-mitizaciji.

Dajmo princezi ime. Nazovimo ju Frau Ritter.

Zamišljam nastavak sada...

Zmija pobjegla u zemlju, Dedo se vratio u grob a Frau Ritter i Mali nastavili su živjeti sretno i prosperitetno, sa punom mazgom blaga. Obavili se je jedno oko drugog, pretvorili se u zmije i živjeli u ljubavi, dugo.

Nadživjeli sto godina, a kako nam je od prije poznato, kad zmija poživi 100 godina, pretvara se u zmaja. Bacili se u more i tamo nastavili, pravili valove oceanima svojim ondulirajućim kretnjama.

Zmijici, Frau Ritterici, bilo je posebno drago što poživi i doživi doba kad znanost konačno može zaključiti da zmija ima dva srca, a ne niti jedno.

*Mala moja sa kamena zmijo,
Bil' te zmijo poljubiti smio?*

KRAJ